

УТИЦАЈ КОМУНИСТА НА РАД »ГАЈРЕТА« У МОСТАРУ УОЧИ ДРУГОГ СВЈЕТСКОГ РАТА

Четврта земаљска конференција Комунистичке партије Југославије, одржана под крај 1934. године, означила је завршетак процеса организационог обнављања Партије после тешких удараца које јој је нанијела диктатура. У одлукама и резолуцијама конференције истакнути су нови елементи организационог дјеловања и политичке оријентације Комунистичке партије Југославије усмјерене на даље јачање Партије у земљи и њено чвршће повезивање са широким народним слојевима. У успјешном остваривању тих постављених задатака значајну улогу имао је закључак Конференције о остварењу и проширењу утицаја Партије и СКОЈ-а у разним културно – просвјетним, националним, спортским и радничким друштвима и организацијама.¹⁾ Таквом оријентацијом Партија је успјела да стекне и прошири свој утицај, чак и у оним друштвеним организацијама у којима су дотада имали главно упориште националисти, примјерице као што је соколска и скаутска организација и удружење Јадранска стража.²⁾ Слиједећи ту директиву Партије комунисти су успјели да продру и остваре свој утицај и у културно – просвјетном друштву »Гајрет«, односно да задобију контролу над радом његовог мјесног одбора у Мостару. Овај успјех комуниста тим је значајнији, ако се има у виду да су у друштво »Гајрет« као националну и режимску организацију од стране државних органа полагане наде управо у акцији на сузбијању комунизма. У извјештају једног средског начелника банској управи у Сарајеву наводе се друштва и организације на које се власт може ослонити у борби против комуниста, а то су: Соколско друштво, културно – просвјетна друштва »Просвјета« и »Гајрет«, друштво св. Саве, Учитељско удружење и Стрелачка дружина.³⁾

Режим је, дакле, како се и из овога види, у борби против јачања утицаја комуниста најозбиљније рачунао на подршку и помоћ националистичких организација, међу које је како смо навели, поред осталих, убрајао и културно – просвјетна друштва »Просвјету« и »Гајрет«.

1) *Преглед историје Савеза комуниста Југославије*, Институт за изучавање радничког покрета. Београд 1963. стр. 191 – 194.

2) др Нусрет Шехић, *Четништво у Босни и Херцеговини (1918 – 1941)*, АНУБиХ, Дјела, књига XLII, одјељење друштвених наука. Сарајево 1971, стр. 161.

3) Исто, стр. 150.

Неодрживост таквих теза државних органа управе о друштву »Гајрет« као режимском упоритшу, наравно не у цјелини, него само у неким његовим јединицама, управо је демантовао снажан продор комуниста у мјесном одбору »Гајрета« у Мостару. Наиме, познато је да је партијска организација у Мостару и по броју чланова и по активности и утицају који је имала, прије свега на раднике и омладину, била једна од најјачих организација у Босни и Херцеговини. Своја упоришта Партија у Мостару имала је међу занатским радницима и радницима у фабрици духана, руднику и жељезници. Организација у Мостару највише је дјеловала посредством синдиката, спортских и културних друштава, затим међу радничком, ђачком и студентском омладином. Особите заслуге у раду с омладином имали су студенти из Мостара, који су студирали у Београду и Загребу, а неки од њих били су чланови Партије и СКОЈ-а.

И на покрајинском партијском савјетовању за Босну и Херцеговину које се по директиви ЦККПЈ одржавало у љето 1938. године у Мостару⁴⁾ донесени закључци били су у духу нових задатака и метода рада које је у Партију унијело ново руководство с другом Титом на челу. Основни задатак био је развијање рада у масама, синдикатима, културно – просвјетним, спортским, планинарским друштвима, библиотекама и читаоницама, организацији »Сељачко коло« и другим организацијама и удружењима. Такође је закључено да треба ићи на стварање што више легалних и полуполегалних форми за политичко дјеловање Партије.⁵⁾

Тако је у готово свим легалним друштвима у Мостару, гдје се окупљала омладина, партијска, односно скојевска организација задобила и имала видан утицај.⁶⁾ Запажене резултате на окупљању омладине у шири напредни покрет имао је СКОЈ, који је, поред осталог, успио у 1938. години да у своје руке преузме »Организацију југословенске гимназијске омладине«, скаутску организацију, спортски клуб »Вележ« и др.⁷⁾ Под непосредним утицајем комуниста, обновљени је рад културно – умјетничког друштва »Абрашевић« које је окупљало не само раднике него и добар дио напредне интелигенције.⁸⁾

Мјесни одбор културно – просвјетног друштва »Гајрет« у Мостару, основан још у доба аустроугарске управе 1910. године, истицао се као једна од најјагилнијих и најстаријих »Гајретових« организација. У одбору је био изразито примјетан утицај српски оријентисаних муслиманских интелектуалаца васпитаваних у духу и традицији Османа Ђикића. Управо из ових разлога заслужује посебну пажњу и интерес да се освијетли и детаљније

4) Документација Института за историју, Мемоарска грађа, Д-4, Угљеша Даниловић, *Покрајинско партијско савјетовање за Босну и Херцеговину у Мостару у љето 1938.* сјећања.

5) Исто.

6) Документација Института за историју у Сарајеву, Мемоарска грађа, Б-28, Цемаљ Биједић, *О раду СКОЈ-а и Партије у Мостару од 1939 до првих дана устанка* (сјећања).

7) Брана Ковачевић, *Скојевска активност у Мостару после 1937. године, у Четрдесет година*, Зборник сјећања активиста југословенског револуционарног радничког покрета. »Култура«, књига IV, 1935 – 1941. Београд 1960, стр. 91 – 92.

8) Саво Медан, *Активност партијске организације у Мостару, у Четрдесет година*, Зборник сјећања активиста југословенског револуционарног радничког покрета. »Култура«, књига II, 1929 – 1935. Београд 1960, стр. 130 – 131.

анализира ток саме акције и борбе око задобијања престижа комуниста на рад и дјеловање ове истакнуте »Гајретове« организације.»)

Важно упориште у којем су комунисти и напредна интелигенција стекли значајније позиције одакле су могли даље да шире свој утицај била је »Гајретова« библиотека у Мостару. Библиотеку је 1928. године основала средњошколска муслиманска омладина под називом »Муслиманска народна библиотека«. У шестојануарском периоду, као и већина сличних установа, дошла је под окриље »Гајрета«, те је промијенила и назив у »Гајретова библиотека«. Измјена назива није битно утицала на њен статус и она је и даље задржала положај самосталне организације. Забрана рада студентским удружењима у Босни и Херцеговини од стране управе, којом је власт настојала сузбити нарастајући покрет студентске и средњошколске омладине, непосредно је везана за даљи рад и дјеловање ове »Гајретове библиотеке«. Наиме, напредна омладина Мостара за свој легални рад користила се »Гајретовом« библиотеком као најпогоднијом установом за дјеловање и ширење својих идеја.¹⁰⁾ Задобијање контроле над радом Библиотеке напредна интелигенција, студентска и средњошколска омладина остварила је на скупштини Библиотеке 6. II 1936. године када и њена управа прелази у њихове руке. Тада су у управу Библиотеке, поред предсједника Хасана Ђишића изабрани и чланови Фазлија Аликалфић, Сулејман Фехимовић, Цемал Демировић, др Сафет Мујић, Исмет Милавић, Исмет Терзимехић и др.¹¹⁾ Убрзо послје тога, Библиотека постаје центар окупљања и база широког напредног покрета школске и радничке омладине Мостара. Учешћем у управном одбору Библиотеке истакнутих комуниста партијска организација стекла је јако упориште и имала одлучујући утицај на њен рад. Под непосредним утицајем комуниста, Библиотека је постала значајан пункт, одакле се ширила напредна мисао, дјеловало на средњошколску и радничку омладину растурањем марксистичке литературе, одржавањем предавања и другим организационим видовима. За ту сврху Библиотека је посједовала готово сва преведена марксистичка дјела, прогресивна белетристичка дјела и др. Организовано окупљање напредне омладине Библиотека је вршила путем предавања и курсева, а посебан значај имали су кружоци за изучавање марксистичке литературе. Нарочиту пажњу Библиотека је посвећивала подизању образовног нивоа муслиманске жене у коју су сврху одржавани разни течајеви, почев од аналфабетских до практичних, домаћинских. Свој утицај Библиотека је вршила и на друга друштва и одржавала сталне везе са »Селачким колом«, »Радничким домом«, ђачким интернатима »Гајрета« и »Народне узданице«.¹²⁾

9) У саставу првог пододбора у Мостару били су: предсједник Ибрахим еф. Кајтаз, трговац; потпредсједник Мухамед Емин еф. Диздар, професор; секретар Мехмед Јахић, учитељ; благајник Ахмед Ђикић, учитељ и ревизор Алија Алајбеговић, службеник. Гајрет, III/1910, 10, 5.X 1919, стр. 165.

10) Дана Бегвић, *Организациони и идејни развитак КПЈ у Босни и Херцеговини 1937 – 1941. године*. Рукопис у Институту за историју у Сарајеву.

11) Фазлија Аликалфић, *Революционисање мостарске омладине кроз рад »Муслиманске народне библиотеке« у Мостару*. Реферат поднесен на научном савјетовању »Четврта и Пета конференција КПЈ за Босну и Херцеговину у историјском развоју револуционарног радничког покрета 1938 – 1941. године« одржаном 5. и 6. октобра 1978. године у Мостару. Рукопис у припреми за штампу у Институту за историју у Сарајеву.

12) Исто.

Иако је у Библиотеци било присутно више комуниста, она није имала свој посебан актив комуниста, те су др Сафет Мујић и Џемал Аликалфић били одговорни за њен рад руководству Партије.¹³⁾ Нова оријентација и програм који је спроводила Библиотека видно су манифестовани на скупштини Библиотеке 1938. године када је дошло и до измјене у њеном називу. На овој скупштини остварен је још јачи утицај комуниста, те је и управни одбор Библиотеке прешао потпуно у руке револуционарних напредних снага. Тада су у управни одбор Библиотеке ушли: Фазлија Аликалфић, др Сафет Мујић, Исмет Терзимехић, Салих Ћерић, Салко Гозо, Енвер Дадић, Смајо Бркић, Џемал Аликалфић, Хатица Капић, Џемшид Шарић и др.¹⁴⁾ Први корак у видном обиљежавању нове оријентације библиотеке учињен је измјеном њеног назива. Тада је одбачен назив »Гајретова библиотека«, а ова установа прозвана »Муслиманска народна библиотека у Мостару« под којим ће именом дјеловати све до престанка свога рада 1941. године. Нови курс и оријентација нису се огледали само у измјени назива ове институције него и у њеним правилима, што је на самој скупштини објашњено на сљедећи начин: »Муслиманске масе немају некаква два интереса, без обзира како их ко у својим рачуницама дјелио и раздвајао. Библиотека тре-

13) Исто.

14) *Др Сафет Мујић*, љекар, народни херој. Рођен у Мостару 23. III. 1908. године, матурирао у Мостарској гимназији 1925., а студиј медицине наставио у Београду као стипендиста »Гајрета«. Од 1926. године био питомац београдског »Гајрета Осман Ћикић«. Дипломирао на Медицинском факултету у Београду. Радио у Бановинској болници у Мостару као специјалиста – гинеколог. Био члан Обласног комитета за Херцеговину. На сједници Покрајинског комитета КПЈ за Босну и Херцеговину 13. VII 1941. године именован у обласни војни штаб за Херцеговину. Погинуо приликом пребацивања партизанских јединица из Херцеговине у Босну, код села Забрђе 28. VII 1942. године.

Исмет Милавић, судија, рођен у Мостару 1907. године и након завршетка гимназије 1927. године наставља студиј права у Београду као »Гајретов« стипендиста и питомац београдског »Гајрета Осман Ћикић« од 1927 – 1932. Дипломирао на правном факултету у Београду 1933. године. Радио као судија окружног суда у Мостару до 1939, а потом пребачен у Столац. У 1941. години премјештен на дужност у Сарајево. Примљен у КПЈ и именован за члана Војно – обавјештајног комитета (орган од три члана ПК КПЈ за БиХ) у Сарајеву. Почетком 1942. године ухапшен од стране Гестапоа и депортован у њемачке концлагоре у Норвешкој, гдје је крајем исте године убијен.

Исмет Терзимехић, судија, рођен у Маглају 1909. године, завршио Шеријатску гимназију у Сарајеву, а од 1929 – 1933 студирао право на Београдском универзитету. Био питомац београдског »Гајрета Осман Ћикић«. Дипломирао 1934. године у Београду. Радио као судија на Окружном суду у Мостару. Пред рат премјештен из Мостара у Сарајево и примљен у КПЈ. Од стране усташких власти хапшен, али му кривица није могла бити утврђена. Пред само ослобођење Сарајева поново ухапшен и с великом групом илегалних радника депортован из Сарајева и стрељан од стране усташа негдје на Сави у априлу 1945. године. *Џемшид Шарић*, суплент у Мостарској гимназији француског језика и књижевности. Рођен 15. III 1912. у Мостару, гимназију завршио 1931. године, студиј наставља на Филозофском факултету у Београду, гдје је као »Гајретов« стипендиста био питомац у дому београдског »Гајрета Осман Ћикић« од 1931 – 1936. Дипломирао 1936. године. Пред прогонима усташа 1941. године склонио се код родбине у селу Бивоље Брдо у Дубравама гдје је откривен и ухапшен. У јулу 1941. године усташе су га живог бацили у познату крашку јаму код Бивољег брда. И тројица његове браће погинула су у партизанима.

Салко Гозо, металски радник, рођен у Мостару 1908. године. Предратни члан КПЈ. До рата радио у жељезничкој радионици у Мостару, а потом у Сарајеву. Након успјешне диверзије у жељезничкој радионици у Сарајеву 29 – 30. јула 1941. године пребацио се у партизанима, али је у околини Хашића ухапшен, а затим од стране Покретног пријеког суда осуђен на смрт и стријелан на Врацама 2. септембра 1941. године. Подаци у: Ф. Аликалфић, н. дј; Архив САНУ, картотека студената дома београдског »Гајрета Осман Ћикић«, кутија I, II.

ба да постане »мост« на чијој платформи ће се сусрести и ујединити сви људи добре воље без обзира да ли се данас, вјештачки подвојени, налазе у табору »Гајрета« или »Народне узданице«. ¹⁵⁾ Назив муслиманска библиотека је задржан више из тактичких разлога, да би могла пред властима несметано дјеловати и радити. ¹⁶⁾

Свој утицај пријатељи и симпатизери Библиотеке проширили су и на мјесни одбор културно – просвјетног друштва »Гајрет« у Мостару, у чији су управни одбор, изабран на скупштини 7. VII 1936. године, поред осталих, ушли и Исмет Милавић, Смајо Бркић др Сафет Мујић, Инг. Ђазим Угљен и др. На тај начин комунисти су успјели остварити знатан утицај на рад овог мјесног одбора, у коме је Исмет Милавић вршио дужност секретара, а др Сафет Мујић представљао делегата мјесног одбора Мостара у Главном одбору Гајрета у Сарајеву. ¹⁷⁾

Улазак прогресивно оријентисаних чланова у мјесни одбор »Гајрета« допринио је да се створи нова атмосфера и наметне нови дух на какав дотада стари чланови одбора нису били навикли. Такво дјеловање комуниста дошло је до изражаја већ на скупштини одбора 20. VII 1937. године, ¹⁸⁾ када је члан одбора и његов секретар Исмет Милавић критиковао дотадашњи начин рада »Гајрета« и констатовао да није у складу са жељама његовог чланства. Он је подвргао оштрој критици и рад Главног одбора »Гајрета« у Сарајеву, изјавивши да почива на централистичкој основи, те захтијевао промјену таквог начина управљања, као и повлачења људи из руководства »Гајрета« који подржавају и залажу се за такав метод рада. Захтијевао је давање ширих компетенција мјесним одборима. Осим тога, изразио је неповјерење у личности које воде друштво »Гајрет« и који по његовом мишљењу не уживају повјерење народа. ¹⁹⁾

Подвајања у мјесном одбору између »старих« и »нових«, »Гајретових« чланова узимали су све већег маха, а до отвореног сукоба и расцјепка дошло је у питању вјерског образовања омладине у »Гајретовом« интернату у Мостару. Повод је био предлог Главног одбора »Гајрета« ^{19а)} о постављењу за префекта у конвикту проф. Бесима Коркута, који је већ обављао и дужност вјерског васпитача. Том приликом јасно су се оцртала два становишта: једно, које су заступали новоизабрани млађи одборници да се у лич-

15) Ф. Аликалфић, н. дј.

16) Исто.

17) Архив Босне и Херцеговине, Фонд Гајрета – кутија 19 (У даљем тексту АБХ, ФГ-К), бр. 2658/36.

18) АБХ, ФГК-20, без броја, 1937.

19) Исто

19а) Проф. Бесим Коркут (1904 – 1975) потиче из познате породице Коркута из Травника. Један је од најистакнутијих наших оријенталиста – арабиста. Импоновао је својим великим знањем и широком културом. Као »Гајретов« стипендиста студирао и дипломирао на познатом каирском исламском универзитету ел-Азхару 1931. године. Дуги низ година радио је као професор средњих школа. Од 1951. године радио у Оријенталном институту у Сарајеву као начелник Филолошког одјељења, а једно вријеме предавао арапски језик на катедри за Оријенталистику Филозофског факултета у Сарајеву. Најзначајнија су му дјела: три књиге *Арапских докумената у Државном архиву у Дубровнику*, *Историја ислама*, *Граматика арапског језика*, те бројни преводи у – 14 посебних књига – из арапске умјетничке и народне класике. Животно му је дјело превод *Курана*, наш први успјели превод са оригинала. Види: Проф. Бесим Коркут, Прилози за оријенталну филологију, XXV/1975, Сарајево 1977, стр. 6 – 8.

ности префекта не могу спојити улога вјерског васпитача и улога управника конвикта. Према овом становишту, потребно је те двије улоге разлучити, тако да свештено лице обавља улогу вјерског васпитача, док улогу префекта може обављати само несвештено лице. Спајање ове двије улоге у једној личности »могло би неповољно утицати на наше питомце, јер би се могло десити да свештено лице, озбиром на своју професију, буде клерикалних назора, а то би кочило правилно просвјетљивање питомаца.«²⁰⁾ Ово становиште изнио је проф. Хасан Ћишић, а подржали су га инг. Угљен, И. Милавић и већина у одбору. Предсједник одбора М. Аликалфић и М. Имамковић покушали су се томе супротставити, оспоравајући наведене разлоге против постављења проф. Коркута, наводећи његову велику педагошку и стручну спрему, као и углед који ужива не само у Мостару, него и у Босни и Херцеговини, али је група око проф. Х. Ћишића однијела превагу и једногласно је закључено да се за префекта постави секретар одбора Исмет Милавић. Овај закључак прихватили су предсједник Аликалфић и остали.²¹⁾

Међутим, не поштујући закључак с посљедње сједнице мјесног одбора, Главни одбор »Гајрета« донио је рјешење о постављењу проф. Коркута, а предсједник мјесног одбора М. Аликалфић увео га је у дужност без знања и одобрења мјесног одбора. Гест Главног одбора »Гајрета« и предсједника Аликалфића изазвали су жестоку реакцију осталих чланова одбора и на сједници која је уследила дошло је готово до физичког обрачунавања између завађених страна. »Млађи« су захтијевали да проф. Коркут напусти интернат и критиковали рад Главног одбора који није поступио по закључку који је усвојен већином гласова.

О нежељеном и непредвиђеном развоју догађаја у Мостару предсједник одбора М. Аликалфић обавијестио је телефонским путем Главни одбор друштва »Гајрет« у Сарајеву. У његовом извјештају који су упознали чланови Главног одбора на пленарној сједници одржаној 27. X 1937. наведено је да је мјесни одбор »Гајрета« у Мостару од свог постанка био један од најактивнијих, састављен од људи »сто посто гајретовских«, који су све одлуке доносили једнодушно и без икаквих размислажења. Ситуација се измијенила у јулу 1937. године када је у одбор изабрао неколико млађих људи, интелектуалаца, који се »купе око Гајретове библиотеке« и који нису проводили идеологију »Гајрета« зацртану у његовом програму, што су на годишњим забавама изводили програм »скоро љевичарски« што се дијеле на »наше и оне друге« и што су настојали да све функције у управи дођу у »наше руке«. Сукоб се продубио приликом постављења проф. Коркута за префекта којом приликом су »наши« изјавили да »недозвољавају да се наша омладина одгаја у реакционарном духу« и залагали се за лаицизирање интерната.²²⁾

Да би се паралисао рад ове групе, старији чланови незадовољни напредном оријентацијом млађих, поднијели су оставке.²³⁾ Из тих разлога

20) АБХ, ФГК-22, записник редовне сједнице мјесног одбора у Мостару од 14. X 1937.

21) Исто.

22) Историјски Архив Сарајево (У даљем тексту: ИАС), Записник пленарне сједнице Главног одбора »Гајрета« одржане 27. октобра 1937. године

23) Исто. Оставке су поднијели предсједник проф. Мустафа Аликалфић, потпредсједник проф. Салих Ћишић, благајник Мухамед Ћишић, чланови: Адем Бајат, Али еф. Велић и Вехбија Имамковић. Седми члан одбора Пашага Дедић премјештен је из Мостара, па је и његово мјесто остало упражњено.

предсједник одбора М. Аликалфић сугерисао је Главном одбору »Гајрета« у Сарајеву, да уколико се жели друштво »Гајрет« сачувати »као национална организација« која се »не може и не смије пустити у руке људи, који не исповиједају идеологију његову« (тј. Гајретову – прим. моја И. К.) – треба смјеста распустити мјесни одбор и именовати повјеренике, који ће у најкраћем року сазвати скупштину и изабрати нови мјесни одбор.²⁴⁾

Да је Главни одбор »Гајрета« у Сарајеву схватио сву озбиљност ситуације у Мостару и последице које би могле имати на даљи његов рад и оријентацију, свједочи и чињеница да је одмах након извјештаја из Мостара са читавом ствари хитно упознат предсједник Главног одбора »Гајрета« др Авдо Хасанбеговић, који се тренутно налазио у Београду. Он је дао сагласност да се и без његова присуства одмах сазове пленарна сједница, чије ће закључке и он прихватити.²⁵⁾ Након кратких консултација с најужим водством Главног одбора »Гајрета«, сазвана је пленарна сједница 27. X 1937. године која је на дневном реду имала само »случај« у Мостару. Сједници је предједавао потпредсједник инг. Салих Цицо, а присуствовали су чланови Главног одбора: проф. Мустафа Дрљевић, Јусуф-бег Пашић, др Заим Шарац, Салко Хасанбеговић, Мухамед Браво, др Асаф Шарац, Лутво Муфтић, др Осман Халилбашић, Мујага Хардага, Салих-ага Фочо, инг. Слипичевић и секретар Хамид Кукић.²⁶⁾

Пошто су чланови упознати са извјештајем М. Аликалфића о ситуацији у мјесном одбору »Гајрета« у Мостару, а прије дискусије, секретар Х. Кукић упознао је скуп с телефонским саопштењем члана Главног одбора др Хајдаревића, који се тренутно налазио у Мостару, гдје је са старим »Гајретовим« сарадницима Смаил-агом Ђемаловићем и Ахмедом Ђикићем разговарао о насталој ситуацији. Ова двојица »Гајретових« радника изразили су др Хајдаревићу незадовољство с приликама у »Гајрету«, »јер су се у »Гајрет« увукли млађи људи љевичарски настројени« с идејама које немају ништа заједничко с »Гајретом« и да су, углавном сконцентрисани у управу Гајретове библиотеке у Мостару.²⁷⁾

У дискусији која се развила изражено је незадовољство с радом Библиотеке, која само форме ради задржава »Гајретово« име »из сумњивих разлога«, те је изражено мишљење да треба све учинити како би се ова установа спасила за друштво »Гајрет«. Истовремено на сједници је критикован рад мјесног одбора »Гајрета« у Мостару, који се показао »недисциплинованим према Главном одбору« и осуђено је учествовање мјесног одбора у приредби једног митинга »који је имао еминентно политички карактер и то антифашистички«. ²⁸⁾ Пленум је једногласно закључио да се распусте мјесни одбор у Мостару и постави повјереништво као прва мјера у рјешавању кризе и расцјепа до кога је дошло између старих и младих одборника.²⁹⁾ О распуштању одбора и именовању повјереништва Главни одбор је упутио у Мостар телеграфску депешу бившем предсједнику М. Аликалфићу и новим повјереницима којима је стављено у дужност да среде прилике, у »Гајрету«, стишају завађене страсти и да након тога сазову ван-

24) Исто.

25) Исто

26) Исто.

27) Исто

28) Исто

29) Исто.

редну скупштину и изврше избор новог мјесног одбора.³⁰⁾ Питање Библиотеке, по мишљењу учесника сједнице, одвојено је од мјесног одбора и не захтијева тако хитне мјере, тим прије што је то установа која је самостална и дјелује аутономно, па је као таква и протоколирана код власти. Поднесен је и приједлог да се у најскорије вријеме »рашчисти« са Библиотеком, да јој се забрани ношење »Гајретовог« имена путем власти« поготово што је њено име у противности са њеним дјеловањем«.³¹⁾

Одлука Главног одбора »Гајрета« о распуштању мјесног одбора које је извршено 29. X 1937. и постављање повјереништва изазвало је сасвим супротан ефекат од оног који је очекивао Главни одбор, Уствари ова мјера допринијела је продубљивању кризе међу чланством »Гајрета« у Мостару и још више заоштрила односе међу завађеним групама.³²⁾ Приликом распуштања мјесног одбора и предаји агенди повјереништву секретар одбора Исмет Милавић одбио је да присуствује том чину сматрајући га противним прописима.³³⁾ Разријешени чланови мјесног одбора, као и дио чланства који их је подржавао, на одлуку о распуштању мјесног одбора и постављању повјереништва реаговали су упућивањем протеста Главном одбору »Гајрета«. Протестно писмо су потписали, поред девет чланова распуштеног одбора, још и 57 чланова »Гајрета« у Мостару.³⁴⁾ У протесту акт Главног одбора »Гајрета« окарактерисан је као супротан »са демократском Гајретовом народном основицом«, а посљедица је »недемократског и протугајретовског рада досадашњег предсједника мјесног одбора М. Аликалфића, његовог сарадника Вехбије Имамовића и др.«³⁵⁾ Потписници овог протестног писма захтијевали су од Главног одбора да се опозове постављање проф. Коркута и потврди одлука распуштеног одбора о именовану Исмета Милавића »како Гајретови борци и радници не би добили утисак да је њихов прегалачки рад у својој средини сведен на чисту егзекуцију народних доходака »Гајрету« и пуно одрицање на програматски и далекосежнији његов рад«; да се осјетно казне Аликалфић и Имамовић као главни актери »данашње ситуације међу Гајретовим члановима у Мостару«; да се поставе непристрасни повјереници »који ће загарантовати објективно рјешење тешке ситуације и извести чланство на ванредну скупштину, јер смо сагласни с тиме да је једино оно у стању збрисати закулисне раднике и оправдати јавно мишљење, да је »Гајретов« програм народни, а његова метода рада демократска«. На крају протеста се у форми пријетње истиче да ће се овисно о ставу који Главни Одбор заузме, одмјерити и оцијенити његово држање према »народном и нашем Гајрету«, а моралну одговорност за даљу судбину друштва и све евентуалне посљедице сносиће они који подржавају гушење демократских принципа на којима се заснива народни дух »Гајретовог« рада.³⁶⁾

30) Исто

31) Исто

32) АБХ, ФГК – 20, бр. 3566/37.

33) Исто.

34) Исто. Чланови распуштеног одбора: проф. Хасан Ђишић, инг. Ђазим Угљен, Исмет Милавић, Смајо Бркић, Салих Кајтаз, Сулејман Фехимовић, Џемал Демировић, Ахмет Ново, Мухамед Хаџиосмановић. Међу осталим »Гајретовим« члановима потписницима налазе се и др Сафет Мујић, Мустафа Пашић, Ибрахим Карабег, Фазлија Аликалфић, Исмет Терзимеџић и др.

35) АБХ, ФГК-22, б.б./37

36) Исто

Поменуто протестно писмо у Сарајево је лично донио проф. Хасан Ћишић, делегат Главног одбора из Мостара, као изасланик и тумач чланова распуштеног одбора, тражећи од предсједника »Гајрета« др Авде Хасанбеговића да хитно сазове пленарну сједницу на којој би он говорио о стању и узроцима сукоба у Мостару. Др Хасанбеговић је одбио тај захтјев. Пленарна сједница Главног одбора »Гајрета« о питању раздора међу Гајретовим чланством у Мостару расправљала је поново 15. XI 1937.³⁷⁾ Пленум се сагласио да је тон протестног писма проф. Х. Ћишића и другова »неумјестан и дрзак« и да представља клевету Главног одбора. Констатовано је да је сукоб у Мостару проистекао из начелних размимоилажења с групом која стоји иза проф. Ћишића која себе назива »напредна и демократска«, а пленуму је јасно шта се крије под њеним »демократским начелима.«³⁸⁾ На основу новодобијених информација од Ахмеда Ћикића из Мостара, учесници пленума су поново дошли до закључка да клица свих сукоба у Мостару лежи у »Гајретовој« библиотеци и да је једино рјешење које се намеће у овом тренутку Главном одбору »Гајрета« као највишој друштвеној инстанци, која је задужена да се брине и чува интересе друштва »Гајрет«, да се ономогући дјеловање »напредних и демократских елемената да својим назорима не шкоде Гајрету и његовој свјетлој прошлости.«³⁹⁾

У смислу заузетих ставова пленум је дао инструкције повјереништву у Мостару, препуштајући му пуну слободу дјеловања у циљу рјешавања и ублажавања ове кризе. Осим тога, учесници пленума су закључили да се у интересу »Гајрета« у Мостару пошаље једна делегација од два члана Главног одбора. У делегацију су одређени др Заим Шарац и др Осман Халилбашић са задатком да ступе у контакт са члановима Главног одбора у Мостару Смаил-агом Ћемаловићем, Х. Ибрахимом Слипичевићем и Хасаном Ћишићем, као и »другим опробаним Гајретовим радницима« у циљу стишавања сукоба завађених струја. У ту сврху дато им је пуно овлаштење Главног одбора да могу доносити потребне одлуке, које ће Главни одбор према њиховом предлогу накнадно санкционисати.⁴⁰⁾

Повјереништво је своје дјеловање на »сређивању« прилика у Мостару потпуно ускладило и проводило у смислу препорука добијених од Главног одбора. Сугестије Главног одбора биле су јасне и недвосмислене, што се добро види из писма повјереништва Главном одбору којим га извјештава да ће поступајући у духу добијених интенција удаљити из друштва све оне »који ни својом идеологијом ни стварним тежњама нису пријатељи »Гајрета« и његовог напретка.«⁴¹⁾

Први кораци које је повјереништво подузело били су усмјерени на удаљавање из »Гајретовог« чланства најистакнутијих представника »млађих« Гајретових чланова и »узрочника« настале кризе и то: др С. Мујића, Исмета Милавића и Смаје Бркића, који су посебним рјешењем повјереништва од 30. XII 1937. године брисани из »Гајретовог« чланства уз образложење да нису платили чланарину у посљедња три мјесеца.⁴²⁾ У одлуци нису изнесени прави разлози њиховог искључење већ је искориштена

37) ИАС, записник пленарне сједнице Главног одбора Гајрета 15. XI. 37.

38) Исто.

39) Исто.

40) Исто.

41) АБХ, ФГК-22, бр. 3556/37. Извјештај повјереништва 5. XI 1937.

42) АБХ, ФГК-22, бр. 53 – 55/37.

више формална околност да поменути нису уплатили чланарину. У ствари, инкасанти су одбијали да од поменутих приме уплату, како би повјереништво добило у руке и формални адут да их удаљи из друштва. На ову одлуку повјереништва сва тројица су упутила жалбу Главном одбору у Сарајево.⁴³⁾ Поводом њихове жалбе, повјереништво је обавијестило Главни одбор да је неплаћање чланарине узето као повод да се одстрани из друштва, како би им се онемогућило »даље деструктивно дјеловање у »Гајрету«, будући да својим опћим ставом и држањем не спадају у редове »Гајретових« чланова, него су ту са »нарочитом тенденцијом«.⁴⁴⁾

У тако напетом атмосфери повјереништво је припремало сазивање ванредне скупштине за избор новог мјесног одбора. Међутим, и на другој страни вршене су потребне припреме и чланови распуштеног одбора и пријатељи Библиотеке одлучили су да на овој ванредној скупштини преузму управу мјесног одбора у своје руке.⁴⁵⁾ Упознато са њиховом намером и чврсто ријешено да то онемогући, сазив скупштине повјереништво није обавило на уобичајен начин тј. јавним оглашавањем у штампи, него је позивницама позвало само оно чланство, које је испуњавало чланску обавезу, односно које није било у заостатку с плаћањем у посљедња три мјесеца. На тај начин настојало је осигурати и обезбиједити потребну већину истомишљеника ради лакшег избора мјесног одбора који би одговарао њиховим концепцијама.

Скупштина је одржана у просторијама »Гајретовог« мушког конвикта 18. I 1938. године иза затворених врата која су чувала два члана и један полицијски чиновник. И поред подузетих мјера обезбјеђења пред просторијама гдје се одржавала скупштина, сакупило се преко 100 чланова »Гајрета« који су демонстрирали против таквог незаконитог поступка захтијевајући слободан приступ скупштини. Према извјештају повјереништва Главном одбору »противничка група покушала је да доведе непуноправне чланове и нечланове из Радничког дома желећи да са њима разбије скупштину.«⁴⁶⁾ Током одржавања Скупштине и поред пажљивог избора учесника, дошло је до оштрих сукоба двије противничке струје, док су демонстранти истовремено испред просторија »интервенцијом Авдије Главовића хтјели да продру у у просторије интеријата.«⁴⁷⁾ На дневном реду скупштине је имала да ријешити питање избора новог мјесног одбора. Предложене су двије листе: једна на челу са проф. Салихом Ђишићем⁴⁸⁾ и друга Мујом Пашићем, тадашњим поглаваром среског суда.⁴⁹⁾ Након гласања великом

43) Исто.

44) ИАС, ФГК-74, бр. 73/38.

45) Ф. Аликалфић, н. д.

46) АБХ, ФГК-22, бр. 177/38.

47) Исто.

48) Исто. На листи су били: Салих Ђишић, проф. Фуад Слипичевић, проф. Мухамед Ђишић, опћински благајник, Вехбија Имамовић, проф. Шефкија Муфтић, полицијски чиновник, Бећо Биједић, опћински економ, Мухамед Д. Бућић, бојација, Селим Колукчија, столар, Мустафа Ђурић, железнички чиновник, Хусо Шарић, рударски чиновник, Мухамед Алајбеговић, поштански чиновник, Алија Велић, опћински чиновник, Адем Бајат, трговац, Мустафа Рамић, чиновник и Мустафа Аликалфић, професор.

49) Исто. Листу су сачињавали: Мустафа Пашић, старјешина среског суда, Авдија Главовић, државни тужилац, Хасан Мркоњић, учитељ, Мустафа Алајбеговић, чиновник, Ибрахим Карабег, судија, Ахмет Ново, столар, Др Е. Комадина, шеф финансијског одјела, Салих Омерагић, обућар, Алија Драче, трговац, Хусо Хаџиоман, шеф ОУЗР, Мустафа Ђибер, чиновник, Исмет Терзимекић, судија, Хилмија Ђелебић, Ахмет Милавић, чиновник, Хамза Хаџимаховић, чиновник, Авдија Рађевић, чиновник, Џемал Демировић, учитељ, Бећир Биједић, градски економ, Мустафа Фазлибеговић, порезник, Хасан Каззић, чиновник.

већином усвојена је прва листа с носиоцем проф. С. Ђишићем, што је значило побједу традиционалиста и истискивање из одбора комуниста и напредне интелигенције. На првој одборској сједници 23. I 1938. године одбор се конституисао у саставу: предсједник Салих Чишић, потпредсједник Селим Колукчија, секретар Фуад Слипчевић и Мухамед Ђишић, благајник.⁵⁰⁾

Даљи ток догађаја показао је да је избор мјесног одбора на овој ванредној скупштини, у режији повјереништва, био Пирова побједа јер не само да није донио очекивано смиривање ситуације него ју је још више продубио, а сам сукоб се проширио излазећи из уских оквира »Гајрета« у којима се дотада одвијао.

Наиме, у спор се умијешала и штампа дајући публицитет догађајима с ове ванредне скупштине у сарајевским и београдским листовима »на начин« како је то констатовано на сједници Главног одбора »који не одговара интересима Гајрета«.⁵¹⁾ Неправилности у раду скупштине и кршење друштвених правила били су тако очигледни и јасни, да је управна власт, којој је поднешена жалба на такав протузаконит рад скупштине, била присиљена да интервенише, те је Среско начелство у Мостару након проведених извода установило да је избор на скупштини 16. I 1938. године проведен противно правилима и законским прописима: на скупштини је било присутно свега 50 чланова, иако су у друштвеном регистру уписана 264 члана; скупштина је и поред недовољног броја чланова отпочела, иако се по друштвеним правилима морала одгодити за један сат. Даље је установљено да су улазна врата била закључана, те су многи пуноправни чланови били онемогућени да присуствују, а у току саме скупштине није вођен записник него је накнадно написан. Из тих разлога среско начелство донијело је одлуку којом поништава избор мјесног одбора и о томе обавјештава друштво »Гајрет« у Мостару.⁵²⁾

Осим тога, Главном одбору Гајрета у Сарајеву упутило је протест и жалбу на ток ванредне скупштине и њен неправилан рад и незаконит избор мјесног одбора 76 чланова Гајрета из Мостара.⁵³⁾ У жалби се захтијева од Главног одбора, као највише друштвене инстанце, да поништи избор мјесног одбора, да именује два непристрасна повјереника и да се омогући свим члановима друштва да у одређеном року плате чланарину, те да се сазове ванредна скупштина и о њој обавијести чланство путем штампе. На крају се од Главног одбора тражи »да одмах по истој донесе своју одлуку, јер би иначе настале необично велике и штетне посљедице по само друштво »Гајрет«, а ми бисмо били присиљени, да се повучемо из сарадње и да ускратимо сваку помоћ »Гајрету« у Мостару све донде док мјесни одбор »Гајрета« не дође у руке људи, који ће знати у духу и традицији »Гајрета« да воде друштво успјешно његовом напретку«.⁵⁴⁾

О новоинасталој ситуацији у Мостару расправљано је на сједници пропагандистичке секције »Гајрета« у Сарајеву и том приликом констатовано

50) Исто.

51) ИАС, Записник пленарне сједнице Главног одбора »Гајрета« 4. фебруара 1938. године.

52) АБХ, ФГК-22, бр. 267/38.

53) АБХ, ФГК-22, бр. 174/38. Међу потписницима овог протеста, између осталих, налазе се и Мујо Пашић инг. Фазлија Аликалфић, др Сафет Мујић, Исмет Милавић, Смајо Бркић и др.

54) Исто.

је да након одлуке среског начелства у Мостару не постоји мјесни одбор, те је закључено да се препоручи Главном одбору Гајрета на првој пленарној сједници следеће:

1. да се позову представници истакнутих листа проф. Салко Ћишић и Мујо Пашић на прву пленарну сједницу друштва у Сарајево;

2. у циљу оживљавања »Гајретовог« рада у Мостару да се поставе нови повјереници, и то представници завађених група, који би водили »Гајрет« све док се ситуација не смири;

3. да се начелно рашчисти питање чланства, и то у којим околностима оно престаје. Секција је препоручила Главином одбору да друштвене јединице не могу брисати из »Гајретовог« чланства никог све док тај члан не одбије плаћање чланарине и да у том смислу и писмену изјаву.⁵⁵⁾

У настојању да сукоб у Мостару отупи и у циљу смиривања духова Главни одбор »Гајрета« у својој пленарној сједници 4. II 1938. признао је да повјереници у Мостару и поред »најбољих намјера« како је истакнуто, ипак »нису задовољили наше наде«, јер су својим поступком дозволили да се у сукоб умијеша штампа и власт и тиме читав случај добије непотребан публицитет.⁵⁶⁾

Непредвиђен развој догађаја у Мостару, упорност прогресивних чланова »Гајрета« као и подршка коју су, противно свим очекивањима Главног одбора имали у »Гајретовом« чланству, присилило је Главни одбор да разријешити дотадашње повјеренике и постави нове, што је индиректно значило признање пораза у сукобу с напредним снагама у редовима »Гајрета«.⁵⁷⁾ За нове повјеренике Главни одбор је поставио представнике двије сукобљене стране и уједно носиоце листа на прошлој ванредној скупштини, и то: проф. Салка Ћишића и Мујо Пашића, који су се те дужности прихватили на пленарној сједници »Гајрета«, на коју су били позвани. У образложењу постављења нових повјереника истакнуто је да они уживају »неподјелено поштовање свих грађана Мостара, а специјално »Гајретових радника«.⁵⁸⁾ Пленум им је ставио у дужност да воде Гајретове послове у Мостару и да паралелино с тим раде на смиривању духова како би се могла сазвати ванредна скупштина за избор новог мјесног одбора. Истовремено пленум је стао на становиште да се у интересу даљег ублажавања кризе одустане од жалбе на рјешење среског начелства о укидању мјесног одбора.⁵⁹⁾

Међутим, нови повјереници убрзо су дошли у међусобан сукоб око питања увођења у чланство тројице избачених »Гајретових« чланова: И. Милавића, С. Бркића и др С. Мујића, на чему је инсистирао Мујо Пашић. О питању иступа из »Гајретовог« чланства, како смо већ навели, Главни одбор »Гајрета« је заузео своје становиште, те је С. Ћишић немајући могућности да спријечи пријем поменуте тројице поднио оставку мотиви-

55) ИАС, Записник сједнице пропагандистичке секције одржане 31. јануара 1938. године. Секцију су сачињавали: прочелник: др Заим Шарац и чланови: Лутво Муфтић, др Бехаудин Салихагић, М. Капетановић, М. Браво, С. Мемичевић и Хамид Кукић.

56) ИАС, Записник пленарне сједнице Главног одбора Гајрета одржане 4. фебруара 1938. године.

57) ИАС, ФГК-74, бр. 364/38

58) ИАС, Записник пленарне сједнице одржане 4. II 1938.

59) АБХ, ФГК-22, бр. 267/38.

шући је својом болешћу.⁶⁰⁾ Главни одбор је на препоруку С. Ћишића именован новог повјереника.⁶¹⁾

Да би се омогућио нормалан рад друштву и ублажила оштрина сукоба, нови повјереници су као представници завађених група постигли 7. VII 1938. године споразум, према коме:

- 1. »Гајрет« треба да остане на оној идеолошкој линији коју му је још прије рата дао Осман Ђикић;
- 2. да обје групе имају једино у виду интерес »Гајрета« и да сходно томе избјегавају све личне и начелне борбе;
- да моментална ситуација ипак не даје гаранцију да те борбе на скупштини, уколико до ње дође, не би поново избиле;
- да ова двојица као представници двију струја представљају једино компромисно рјешење, које може да очува цјелокупно »Гајретово« чланство на окупу;
- да је у рјешавању спора и његовом коначном ликвидирању потребно доста времена и напора као и јачи контакт међу »Гајретовим« чланством.⁶²⁾

Постигавши начелан договор који је колико-толико омогућавао услове за нормалан друштвени рад, приступило се организовању скупштине на којој је требало изабрати нови мјесни одбор. На ванредној скупштини која је одржана 28. VIII 1938. на дневном реду је била само једна тачка – избор мјесног одбора. Сама скупштина протекла је у духу склопљеног споразума, без инцидената и једногласно је усвојена листа коју је предложио др Сафет Мујић, а која је по саставу предложених чланова за мјесни одбор представљала компромисно рјешење и задовољавала интересе обију група. На листи су били предложени: Мујо Пашић, Авдија Главовић, Салих – ага Поповац, Хакија Ћишић, Алија Драча, Џафер Хебиб, Салих Агић, Ахмед Ново, Мустафа Топузовић, Мухамед Омерагић, инг. Ибрахим Шехић, Хуснија Ћелебић, Мустафа Алајбеговић, Дервиш Казазић, Исмет Терзимехић. А замјеници су: Х. Мркоњић, Ибрахим Карабег, Омер Јонић, Али еф. Мујић, Осман Кукрица. Састав Надзорног одбора био је следећи: инг. Салих Ђикић, Сулејман Фехимовић, Омер Хациосмановић.⁶³⁾

На првој одборској сједници 31. VIII 1938. године одбор се конституисао у саставу: предсједник Мујо Пашић, потпредсједник Салих-ага Поповац, секретар Исмет Терзимехић, благајник Мухамед Омерагић и предсједник надзорног одбора инг. Салих Ђикић.⁶⁴⁾

Као што се из претходне анализе може утврдити, провођење партијске директиве о остваривању утицаја у разним културним, националним и спортским друштвима и организацијама, у Мостару је извршено успјешно, али што је и разумљиво наилазило је на жилав отпор оног мањег дијела чланства, које је безрезервно подржавало ставове врхова »Гајретовог« руководства, које је, како је познато, чврсто стајало на линији режимских интереса. Значајно је да је у једном културно-просвјетном друштву, као што је »Гајрет«, који је сматран лојалном режимском организацијом и као такав

60) АБХ, ФГК-22, бр. 467/38. За другог повјереника је поново постављен проф. Ф. Слипичевић.

61) ИАС, Записник пленарне сједнице Главног одбора Гајрета одржане 13. маја 1938. године.

62) АБХ, ФГК-22, бр. 267/38.

63) АБХ, ФГК-22, бр. 2721/38.

64) Исто.

помаган од стране државних органа, продор прогресивних снага предвође-них комунистима показао да широко »Гајретово« чланство не подржава политику и програм коју води његово руководство. С друге стране, корије-ни незадовољства »Гајретовог« чланства лежали су и у начину руковођења које је све више попримало централистички карактер и водило гушењу демократских форми управљања у нижим друштвеним јединицама. Све је чешћа пракса била да важније одлуке доноси Главни одбор »Гајрета« у Сарајеву без обзира на жеље, захтјеве и расположење нижих јединица. Стога су и захтјеви с којим су комунисти наступили, а који су били усмјерени управо против такве политике руковођења добили подршку ширег »Гајретовог« чланства.

Чињеница је, међутим, да је у овој борби супротних идеолошких схватања и концепција, извјестан мањи број личности био руковођен личним мотивима који су били усмјерени на задовољавање болесних амбиција о стицању престижа. Не може се занемарити чињеница да је питање задобијања кључних позиција у управљању једног утицајног мјесног одбора, као што је био мостарски није било без значаја за стицање и друштвеног и личног угледа и престижа у једној средини. То дјеломично објашњава све закулисне махинације и упорност која је испољена током ових сукоба у настојању да се одржи и даље обезбиједи тај утицај. С друге стране, мотиви једног дијела чланства да се супротстави продору утицаја комуниста на рад мјесног одбора потицали су од страха да ће самим тим и друштво бити изложено удару државних органа и бити онемогућено у обављању својих културно-просвјетних дјелатности на плану помагања школовања и образовања омладине. У томе их је, како је већ наглашено, свесрдно помагао Главни одбор »Гајрета« у Сарајеву, који се вјешто користио тим расположењем, како би спријечио и онемогућио развој ситуације која би била у супротности са његовом политиком која се годинама градила на лојалности и оданости државним и режимским интересима. Догађаји у Мостару, напротив, показали су да је таква оријентација Гајретовог руководства била ограничена на ужи круг његових врхова и без дубље подршке његовог широког чланства.

Кроз борбу за утицај у »Гајрету« комунисти су успјели да програмом који су заступали освоје повјерење и обезбиједи подршку »Гајретовог« чланства, а самим тим допринесу даљем јачању друштвено-политичког угледа и утицају Комунистичке партије у ширим слојевима народа.

ZUSAMMENFASSUNG

DER EINFLUSS DER KOMMUNISTEN AUF DAS WIRKEN DES »GAJRET« IN MOSTAR VOR BEGINN DES 2. WELTKRIEGES

Im Rahmen der Beschlüsse der 4. Landeskonferenz der Kommunistischen Partei Jugoslawiens über die Verwirklichung und Erweiterung des Einflusses der Partei auf kultur-erzieherische, Sport – und Arbeitervereine und Organisationen wickelte sich auch der Kampf um die Übernahme und zur Festigung der Positionen der Kommunisten und der fortschrittlichen Intelligenz in der kulturellen Gesellschaft »Gajret«, bzw. in ihrem Ortsausschuss in Mostar ab. Die Einnahme von Positionen und der

sichtbare Einfluss, den die fortschrittlichen Kräfte bei Arbeit und Wirken des Ortsausschusses verwirklichten, war umso bedeutungsvoller da die Gesellschaft »Gajret« als eine regimeloyale und nationale Organisation galt. Die erste Basis der fortschrittlichen Intelligenz und der Jugend der Mittelschulen war die »Gajret« Lesehalle, die die fortschrittlichen Kräfte schon 1936 übernahmen. Von der Lesehalle aus dehnten sie ihren Einfluss auf den Ortsausschuss des »Gajret« aus, dessen Verwaltungsausschuss u.a. durch drei Kommunisten ergänzt wurde.

Das Bestreben der loyalen und alten »Gajret« – Mitarbeiter, eine solche Entwicklung der Situation zu verhindern, führte zu scharfen Zusammenstößen zwischen »Jungen« und »Alten« und dramatischen Verwicklungen auf ordentlichen Versammlungen, was auch eine Intervention des Hauptausschusses in Sarajevo zur Folge hatte.

Die Gewinnung von Einfluss der von den Kommunisten geführten fortschrittlichen Kräfte auf die Arbeit und das Wirken des Ortsausschusses zeigte, dass der überwiegende Teil der »Gajret« Mitglieder die Politik und Orientierung der höchsten Organe der Gesellschaft und ihrer engsten Führung nicht völlig unterstützte. Die Wurzeln für die Unzufriedenheit der »Gajret« Mitglieder lagen in der Art und Weise des Führens der Gesellschaft, das immer mehr zentralistischen Charakter gewann, wobei es demokratische Verwaltungsformen erstickte. Durch den Kampf um Einflussgewinnung im »Gajret« gelang es den Kommunisten und anderen progressiven Kräften, mit dem von ihnen vertretenen Programm, das Vertrauen und die Unterstützung der »Gajret« Mitglieder zu gewinnen und zu weiterer Stärkung des gesellschaftlich – politischen Ansehens und Einflusses der Kommunistischen Partei in breiteren Volksschichten beizutragen.